

Píseň: EZ688 - Odpust' + **modlitba;** **Čtení:** Mk 14, 1-11

Milí přátelé,

minulý týden jsme dokončili Markovu apokalypsu. Rozkryli jsme snad většinu symbolů, které nám autor sepsal, pochopili jsme, že nejde o jasnovideckou vizi jízdního řádu posledního času a přijali apokalyptické výzvy: „Bděte!“ „Mějte se na pozoru!“ „Střežte se!“

Apokalyptická literatura je vždy slovem podpory do přítomnosti skrze budoucnost. Podobně jako prorocká slova. Jde jim o hodnocení přítomnosti - proto jsou i výzvy v přítomném čase, nikoli budoucím!

Pascha

Čtrnáctou kapitolou začíná to nejnámější a hlavní z každého kanonického evangelijního podání¹ - pašije. Počeštělé slovo pašije pochází z řeckého *πασχα* (pascha), které pochází z hebr. pesach. Toto hebrejské slovo znamená „přejít, přejítí“ a vystihuje události poslední noci Israelců v Egyptě dle Ex 11, 1-13,16: Hospodin „přešel“ Egypt (Ex 12, 23 - pozor, sloveso pesach až u dveří; Kraličtí: „Hospodin... přeskočí ty dveře...“)

Oddíl pojednávající tzv. „Hod beránka“ je dlouhý, neb k pesachu toho patří mnoho - vždyť jde o nejdůležitější židovský svátek! Já jen stručně nastíním:

Židé mají tento den jíst ročního beránka bez vady. Avšak pozor, vybraný beránek má být opatrován stranou stáda čtyři dny (Ex 12, 6). Teprve tento čtvrtý den večer (pravděpodobně - viz poznámka m v Českém ekumenickém překladu) je beránek zabit. Nesmí však být vařen ani jezen syrový - má být upečen nad ohněm a přílohou mají být hořké byliny a nekvašené chleby. Tedy má být jezen jako „již na cestě“ (proto na ohni), ve spěchu (proto nekvašené chleby) a s hořkou příchutí (vysvobození přichází skrze oběť, nejde o happy end!).

¹ Je nápadné, že v řadě apokryfních podáních evangelia tuto část nenalezneme.

Z tohoto beránka také nemá nic zbýt do rána - a pokud by se tak stalo, je třeba zbytek spálit (zábrana magické manipulaci).

Aby byla dále zdůrazněna perspektiva jídla „na cestě“ a „ve spěchu“, mají strávníci mít 1) přepásána bedra, 2) jíst s nazutou obuví a 3) s cestovní holí v ruce. A pro úplnou jasnost je pak přidáno: „Sníte ho v chvatu“ (Ex 12, 11).

Dále oddíl hovoří o tom, že Hospodin prošel egyptskou zemí a pobije vše prvorozené, od člověka po dobytek. Všechna egyptská božstva postihl svým soudem. Pouze dveře pomazány krví obětovaného beránka Hospodin „přeskočil“ či „pominul“.

Jde tedy o svátek velikého vítězství. Jenže Hospodinova, ne lidského. A vysvobození Israelfců z otroctví je vykoupeno smrtí beránka, který je jezen v chvatu. A smrtí všeho prvorozeného v Egyptě. Velmi silně vystihuje hořko-sladkost tohoto vysvobození kreslený film Princ egyptský z r. 1998. Detailněji o tomto svátku i biblickém oddílu pohovoříme (a možná ho i prožijeme) v nejbližších měsících na Pátečnicích, až se budeme věnovat židovství.

Tak je nápadné, že křesťanské a židovské Velikonoce jsou vlastně jedním a tím samým svátkem. Vykoupení všech lidí z hříchu je také vykoupeno drahou krví a obětí - Boha na kříži v beránkovi Ježíši Kristu.

Tak snad také rozumíme pohnutce zákoníků z Mk 14, 2 - svátek tak závažné události by neměl být narušen politickými intrikami. Protože to by si lid prostě nenechal líbit. A dost možná by si spojil zabitého Ježíše s paschálním obětovaným beránkem.

V řečtině pak termín pascha popisuje nejen svátek („Velikonoce“) ale i obětovaného beránka². Tak by byl asi výstižnější překlad prvního verše: „Po dvou dnech byl velikonoční beránek a nekvašené chleby.“ Tak kraličtí.

Marek tak předkládá perspektivu, v níž se odehraje celý následující příběh. A také jeho význam. Čímž pozorný čtenář nalezne odpověď na Markovu základní otázku: „Kdo jen ten Ježíš

² Pravd. odtud se z řeckého termínu πασχα (pascha) vyvinul v latině termín passio - trpět.

je?“ Já část prozradím již teď nahlas: Je pašijním beránkem. Avšak možná v dalších oddílech zjistíme, že je i něčím víc...

Těm, kteří se chtěli Ježíše zbavit, však nezbývalo, než učinit tak lstí. Nevěděli, kde Ježíš přebývá, když kolem nejsou zástupy (srv. Mk 11, 18).

Pomazání v Betanii

Příběh pomazání v Betanii je dobrým příkladem, proč v Bibli hledat historii jen velmi opatrně a „zbytkově“³. Představme si, že Ježíš s učedníky sedí u stolu, najednou se za Ježíšem v napjaté situaci pašijí objeví žena s nějakým předmětem, a ten mu nad hlavou rozbije. Nejen, že na pomazání nezbývá mnoho. Ale zároveň by učedníci okamžitě vyskočili bránit svého mistra. Nemluvě o úleku, který by tím Ježíšovi způsobila.

V případě, že by rozbila nádobku stranou, opět by se jí špatně kdokoli mazal, neb by se olej rozstříkl všude možně - to ji nemohla prostě vylít?

Nemohla, neb jde opět o příběh v první řadě symbolický. Kdyby byl vzácný olej vylit, mohlo by její pomazání působit jako pomazání krále či kněze. Avšak jde o „poslední pomazání“ před Ježíšovou smrtí (přesto Marek pro jistotu toto uvede - Mk 14, 8). Proto je fyzická schránka oleje rozbita, jako bude rozbita fyzická schránka Ježíše jeho smrtí.

Druhý symbol je pak rozpor mezi praktickým a vyznavačským: Drahý olej je „vyplýtván“ na Ježíše, který zemře v řádu dnů. „Vždyť jsme mohli olej prodat a za peníze nasytit a obléknout chudé, postavit školu, opravit kostel!“

Krásné české „osopili se na ni“ je výstižné. Ještě výstižnější a krásnější je pak překlad kralický: Učedníci se vzpouzeli. Starší kralický dokonce: Skřípěli zubami na ni. Překlad doslovný: Sprdli ji. Prostě jí vynadali.

³ Biblické oddíly nejsou pohádky (dějově čiré fabulace), ale vyznání víry. Tedy se nemohou nezakládat na historickém dění. Avšak historické dění samotné je vlastně nezajímá (až na pár výjimek)

Přitom vykonala dobrý skutek - vykonala svátost posledního pomazání na Synu Božím, na i učedníky vyznávaném Kristu. Ačkoli tato svátost ještě neexistovala. A Marek ještě dodává Ježíšova slova: Po celém světě se bude mluvit na její památku o tom, co udělala. Tedy Ježíš svým učedníkům také vynadal.

V hlubším zkoumání lze pochopit dvojí: Situace evangelijního příběhu je v tuto chvíli velice napjatá. Ježíšovi už jde se vším všudy o život. Učedníkům tedy vlastně také. Tak snadno „bouchnou saze“ nad něčím tak banálním, jako je pomazání Ježíše olejem za tři sta denárů.

Což však vlastně nebylo vůbec málo. Jeden denár byla průměrná mzda nádeníka za jeden den práce. Olej za tři sta denárů je tedy olej v hodnotě dnešního ročního příjmu (!). Investovali bychom několik set tisíc do člověka, který za dva dny zemře?

Neboli se ukazuje, jak podstatná je informace z v. 1 - právě začali Velikonoce (ekumenický překlad nepřesný). A o Velikonocích Ježíš zemřel (to v době sepsání Markova evangelia všichni křesťané dávno věděli). Proto je tento příběh hlubokým symbolem - totiž vyznáním⁴: Té nejmenované (!) ženě stálo za to, aby pomazala Ježíše olejem v hodnotě celoročního příjmu. Ačkoli za pár dní Ježíš zemře - takže praktický užitek je nula.

Ale učinila dobrý skutek. Jak přepočítat zázrak dobrého skutku na peníze? Hodnotou použitého materiálu? Vynaložené práce? Ani náhodou...

Příběh tak klade před oči otázku lidských priorit: Je důležitá praxe a praktičnost, nebo principy? A odpovídá: Principy. Teorie. Podstata. Obsah. To vše je podstatnější než forma či praktický užitek. Vždyť kdo zhodnotí, co se „vyplatilo“? Bůh nebo člověk?

Ale i s tím se setkáváme dodnes. Mnoho lidí má dojem, že se nevyplácí v neděli ráno vstát na bohoslužby. „Vždyť se potřebuju trochu prospat...“ (jakoby to nešlo v neděli odpoledne...). Mnoho lidí má dojem, že se nevyplácí přicházet na bohoslužby dřív, ba dokonce včas - vždyť bych se mohl zklidnit, ztišit, soustředit a

⁴ Z řeckého: συμβολον (symbolon) = vyznání

přejít do posvátného času. Mnoho lidí má dojem, že náboženství je hlavně o etice a morálce - že jsme tu od pomáhání chudým.

Jak nemorální a neetický je příběh o pomázání v Betanii pro tyto lidi. Kteří jsou reprezentováni učedníky: „Ženská bláznivá, víš kolika chudákům jsme za ty peníze mohli pomoci? A ty je vyleješ v podstatě na mrtvolu!“

Zde pak asi nejhlubší rovina tohoto příběhu: Co že to jdou udělat Marie Magdalská, Marie matka Jakubova a Salome prvního dne po sobotě do hrobu Ježíše? Nenakoupily náhodou vonné masti (nard je velmi aromatický!) a nešly ho pomazat? A nejsou to ony, kdo přinesly zprávu o vzkříšeném učedníkům - praktikům? Nezevil se nejprve Marii z Magdaly, které učedníci-praktici nevěřili? (srv. Mk 16, 1-11)

Dobrá praxe vychází z dobré teorie, z dobrých principů. Špatná praxe vychází z momentu okamžiku - což nevdí u jednorázových událostí, které jsou takřka bez důsledku (ale kolik takových je?). Dobrý skutek oběti je cennější, než do něj vložený finanční obnos, čas či námaha. Je cennější, než kdybychom místo dobrého skutku raději rozdali chudým - vždyť je máme stále, naším darem z nich chudí ani potřební být nepřestanou. Na to je nutná dobře teoreticky promyšlená systematická práce.

Dobrý skutek totiž také motivuje další lidi. Hýbe jimi zevnitř, vytváří prostor a vztahy lásky, oběti a laskavosti. To opět nejde přepočítat na peníze...

Samozřejmě i pomoc chudým může být dobrým skutkem. Ale je lepší vykonat dobrý skutek pro umírajícího, nebo pro chudého?

Jidáš odchází

Trojici dnešních, jako vždy velmi propojených, příběhů uzavírá Jidášův odchod. Za jeho čin mu jsou slíbeny peníze - inu muž, učedník, praktik. I to je souvislost s pomazáním v Betanii. Zase jsou ve hře peníze (v. 11). „Vždyť o peníze jde až na prvním místě!“ Opravdu? A nenabízí biblická zvěst pohled jiný - Boží? Ani slovo o tom, že by si je Jidáš vzal. Tak až jiní evangelisté.

Opět je zde také zmínka o velekněžích - to je v množném čísle nesmysl. Velekněz byl v jeden čas vždy jen jeden. Asi jako císař nebo prezident. Ale o znalosti evangelistů dobového pozadí tehdejší Judeje jsme již několikrát hovořili - byly spíše děravé.

Velmi zajímavou otázku však nabízí poznámka pod čarou „a“. Takřka všichni křesťané (a nejen oni) automaticky vnímají Jidáše jako zrádce. „Ten, který zradil“. Avšak tato poznámka pod čarou ukazuje, že nic takového Marek říct nechtěl.

Marek napsal: „Jidáš odešel... aby jim ho vydal.“ Však také češtinsky věta „Jidáš odešel... aby jim ho zradil“ vlastně nedává smysl. A nikdo nikdy takhle nehovořil. To je zpětný vliv křesťanské vykladačské tradice na překlad. Jidáše si prostě pamatujeme jako zrádce. Ačkoli Marek to o něm nikdy nenapsal.

Všimněme si, že poznámka pod čarou zdůrazní, že je tomu stejně ve všech následujících případech, kdy se o Jidášovi v hlavním textu hovoří jako o zrádci. Marek napsal, že Jidáš Ježíše παραδιδωμι (paradidómi; dosl.: předat, vydat něco z ruky do ruky, doporučit, doručit verbálně, umožnit). A dal si setsakramentský pozor, aby stejné slovo použil pokaždé, když popisoval Jidášův čin.

Jidáš jde, aby Ježíše vydal. Aby ho předal. To Marek napsal. A co české překlady a výklady ohnuly, aby se jim text hodil. Třeba šel Ježíše skutečně vydat po domluvě s ním - a tak nešlo o žádnou zradu - jak o tom hovoří některé apokryfy. Vždyť v každém případě by bez jeho činu (ať už zrady či vydání) nebylo Ježíšova ukřižování a tak ani vzkříšení. Vždyť i první pisatel evangelia nepíše ani slovo o jeho zradě, ale pouze o vydání Ježíše...

Možná užíváme celou dobu pojmenování „Jidáš“ jako synonymum zrady naprosto neopodstatněně, mylně a urážlivě vůči Jidášovi. Alespoň z Markova podání je jasné, že Jidáš Ježíše nezradil. Pouze vydal. Třeba po domluvě s ním.

Je důležitější naše praxe a zvyklost, nebo pravda, bohužel v českých překladech skrytá, Markova rukopisu?

Zajímavé je, že stejně o Jidášovi hovoří nakonec všichni evangelisté. Všichni používají stejné sloveso. Které, mimochodem, na jiných místech překladatelé přeložili s klidnou duší jako

„předat“ (Lk 9, 44: „... Syn člověka bude *vydán* do rukou lidí“; Mk 9, 31 - stejné sdělení; Sk 22, 4 atd.).

Marek nechtěl napsat, že Jidáš Ježíše zradil. Ani Matouš, ani Lukáš, ani Jan. A proto to nenapsali. Řečtina má slovo pro zradu: *δολος* (dolos; zrádce: *προδοτης* - *prodotes*).

Tak jsem dnes za heretika (kacíře) já: Evangelia nehovoří o Jidášovi jako o zrádci. To je jen pozdější výklad ovlivňující překlady. Tak i my bud'me pomalejší k soudu o člověku a jednání, o kterém víme pramálo. A to, co se dochovalo, úmyslně *nehovoří* o zradě!

Poslední exegetická poznámka: Anglické, francouzské a německé překlady naopak hovoří přímo v textu o zradě jen výjimečně. Hlavní překlady hovoří o vydání (deliver, livrer, übergeben). Dejme prostor tomu, co autor napsal!

Navíc - proč se nikdo po Jidášovi v této napjaté situaci nesháněl? Že by si nikdo nevšiml, že odešel na dlouhou dobu? Vždyť se staral o peníze⁵, o kterých byl právě konflikt v Betanii!

Závěr

Kéž nás inspiruje příběh praktického plýtvání Pomazání v Betanii. Kéž nás inspiruje, abychom neupřednostňovali materialismus, praxi a praktičnost před dobrým skutkem, před dobrým obsahem a Božím pohledem, který je z lidského pohledu často neekonomický. Vždyť Hospodin si za vyvolený lid vybral maličkatý národ otroků. Žádné Egyptany, Asyřany, Babylóňany...

Kéž máme odvahu i k takové myšlenkové otevřenosti, že Jidáš možná Ježíše vůbec nezradil - prameny hovoří jen o vydání ve smyslu předání. Jak starozákonní způsob pochopení!

Rozhovor; Píseň: EZ644 - Skončil den a přijde noc +
Modlitba Páně

Příště: Mk 14, 12-21

⁵ A v Janově podání je to právě Jidáš, kdo vznáší v Betanii onu praktickou stížnost (srv. J 12, 1-11 ale také J 13, 21-30).